

Asia: VN/24399/2023

Edunvalvontalainsäädännön ajantasaistaminen; työryhmän mietintö

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (valtuutetun esteellisyys 17 §, omaisuuden lahjoittaminen 18 §, suhde eräisiin muualla laissa oleviin valtakirjaa koskeviin säännöksiin 20 §, edunvalvojan määrääminen valtuutetun tehtäviin 21 §, voimaantulosäännös)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Mannerheimin Lastensuojeluliitolla (MLL) ei ole lausuttavaa asiassa.

Laki holhoustoimesta (esteellisyysperusteiden tarkistaminen 32 §, lupasäännösten ajantasaistaminen 34 ja 34 a §, 39 §, alaikäisen edunvalvonnan rekisteröinti 66 ja 66 a §, voimaantulosäännös)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Holhoustoimilain säännöstä, jonka mukaan alaikäisen edunvalvonta merkitään holhousasioiden rekisteriin alaikäisen omaisuuden määrän vuoksi, ehdotetaan työryhmän mietinnössä muutettavaksi siten, että rekisteröintivelvollisuuden varallisuusraja nostetaan nykyisestä 20 000 eurosta 25 000 euroon. Rekisteristä poistamista koskeva varallisuusraja ehdotetaan nostettavaksi vastaavasti nykyisestä 15 000 eurosta 20 000 euroon. Ehdotettujen korotusten määrät perustuvat nykyisen sääntelyn antamisen jälkeen tapahtuneeseen rahanarvon muutokseen. MLL pitää perusteltuna kyseisiä varallisuusrajojen muutoksia.

MLL pitää tärkeänä työryhmän mietinnön kirjausta siitä, että lainsäädäntöä ei muutettaisi siltä osin, että holhousviranomaisella olisi edelleen tietyin edellytyksin mahdollisuus merkitä alaikäisen edunvalvonta rekisteriin, vaikka varojen määrä on laissa säädettyä vähäisempi. Kannatettavaa on myös se, että holhousviranomaisella olisi vastaavasti mahdollisuus olla poistamatta edunvalvontaa rekisteristä varallisuusrajasta huolimatta, jos siihen on erityistä syytä.

Lupavalvontaan ehdotettujen muutosten osalta MLL pitää tärkeänä, että vaikutukset lapsiin arvioidaan tarkemmin ja perusteellisemmin ja mahdolliset riskit viranomaisvalvonnan vähentämisestä ovat selvillä ja huomioitu. Muistossa esimerkiksi ehdotetaan, että jatkossa holhousviranomaisen lupaa ei tarvittaisi siihen, että edunvalvoja ryhtyy harjoittamaan elinkeinoa

päämiehensä lukuun. MLL suhtautuu ehdotukseen kielteisesti ja pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa ongelmakohdat kartoitetaan alaikäisten osalta ja huomioidaan valmistelussa.

Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa (1.9.2013 – 31.8.2017) Nuorten velkaongelmat – velkatyytit, selviytyminen ja vastuukysymykset (NUORET JA VELKA) tuotiin esille ongelmana, että valvontaviranomaisten (tuolloin maistraatti) valvontatoimet ovat alaikäisten osalta riittämättömiä tai tulevat liian myöhään, mikä voi vaikuttaa siihen, että huoltajan laiminlyöntien vuoksi alaikäinen velkaantuu. Hankkeeseen liittyvässä artikkelissa kuvataan tilannetta, jossa alaikäisen velallisen nimissä oli yritys, jossa oli vähintään yksi työntekijä. Yrityksen tosiasiallinen vastuuhenkilö, oletettavasti lapsen huoltaja, oli jättänyt maksamatta työnantajan sosiaaliturvamaksut ja ennakonpidätykset, joita nyt perittiin yrityksen 8-vuotiaalta omistajalta (Maarit Hovila: Alaikäinen ulosottovelallisena – Toimiiko edunvalvontaoikeudellinen suoja? Janus vol. 24 (2) 2016).

Jos luvanvaraisuus poistuu elinkeinon harjoittamisen osalta, MLL näkee riskinä, että alaikäisen nimissä saatetaan tehdä tietoisesti velkaa jonkinlaisen yritystoiminnan muodossa. Lupaedellytyskään ei kokonaan poista riskiä, mutta pienentää sitä. Erityisen iso ongelma tämä on niiden alaikäisten edunvalvonnoissa, joita ei ole merkitty holhousasioiden rekisteriin.

Vaihtoehdot ja työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joihin ei ehdoteta muutoksia (mietinnön luvut 5.1 ja 5.2)

Näkemyksenne näissä luvuissa käsiteltyjen asioiden lainmuutostarpeista?

MLL kannattaa, että holhoustoimilain 34 § 1 mom 7 kohtaan ei tehdä muutoksia. Säännöksen mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman holhousviranomaisen lupaa luopua päämiehensä puolesta perinnöstä tai luovuttaa päämiehensä perintöosuutta. MLL yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että sääntelyn selkeyden ja päämiehen edun kannalta on perusteltua, että arvion perinnöstä luopumisen vaikutuksista päämiehelle tekee lapsen osalta ulkopuolinen taho. Kuten muistiossa todetaan: perintöön liittyvät tilanteet ovat moninaisia, eikä arvio perinnön vastaanottamisen tai siitä luopumisen seurauksista ole aina itsestään selvää.

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin?

MLL pitää lapsivaikutusten arviointia riittämättömänä. Muistiossa ei esimerkiksi juurikaan käsitellä niitä ongelmakohtia, jotka liittyvät ehdotettuihin lupavalvonnan muutoksiin. Lainvalmistelussa esille nousseiden eri vaihtoehtojen vaikutuksia lapsiin ja heidän oikeuksiensa toteutumiseen olisi tullut selvittää ja tarkastella huomattavasti tarkemmin.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukainen lapsen edun ensisijaisuuden velvoite tarkoittaa sitä, että lapsen edun tulee ohjata päätöksentekoa valmisteltaessa lapsia koskevaa tai heihin vaikuttavaa lainsäädäntöä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että lapsen oikeus saada etunsa arvioiduksi ja otetuksi ensisijaisesti huomioon tulisi sisällyttää kaikkeen suoraan tai välillisesti lapsiin vaikuttavaan lainsäädäntöön eikä vain erityisesti lapsia koskeviin lakeihin.

MLL esittää, että holhoustoimilakiin lisätään säännös lapsen edun ensisijaisuudesta, niissä tilanteissa, joissa toimitaan alaikäisen asiassa. Holhoustoimilain sääntely liittyy kiinteästi lakiin

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, joka edellyttää lapsen edun ensisijaisuuden huomioimista useassa säännöksessä. Velvoite koskee lapsen huoltajia sekä myös lapsen asiassa toimivia viranomaisia. Lapsen edun ensisijaisuus holhoustoimilaissa ohjaisi lain tulkitsijaa tarkastelemaan asiaa vahvemmin lapsen kannalta ja näkökulmasta. Nyt lain tavoitteena on toteuttaa maksimaalisesti lapsen omaisuuden suojaa, mikä sinällään on tärkeä asia, mutta omaisuuden suojaaminen ei ole ainoa huomioonotettava ja tavoiteltava seikka, vaan suojaamisen keinoja on aina arvioitava lapsen edun näkökulmasta.

Saara Tuulari toteaa artikkelissaan ”Taloudellista hyväksikäyttöä vai varojen käyttöä lapsen hyväksi?” (Haaste 2/2024. <https://rikoksentorjunta.fi/-/haaste-2-24-lapsen-taloudellinen-hyvakskytto>) hyvin, että ratkaisu tuskin on lapsen edun mukainen, jos varojen säilyttäminen pelkästään täysi-ikäistymistä varten merkitsee käytännössä lapselle itselleen tärkeitä asioista luopumista ja niukkuudessa elämistä.

MLL korostaa, että tästä syystä kutakin yksittäistä tilannetta tulee arvioida yksilöllisesti ja huolellisesti lapsen edun näkökulmasta. Lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan nostanut esille, että lapsen etua harkittaessa huomiota tulisi kiinnittää erityisesti lapsen omiin näkemyksiin, lapsen identiteettiin ja taustaan, perheen ja perhesuhteiden vaalimiseen, lapsen huoltoon, suojaamiseen ja turvallisuuteen liittyviin kysymyksiin, lapsen haavoittuvaan asemaan sekä lapsen terveyteen ja koulutukseen (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla 1 kohta), kohdat 52–79).

MLL korostaa asian arvioinnissa lapsen oikeutta tulla kuulluksi (lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 art.). Lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä ja lapsen näkemysten ottaminen huomioon korostaa lapsen roolia aktiivisena toimijana. Lasten näkemysten selvittäminen ei ole päämäärä itsessään, vaan pikemminkin keino, jolla voidaan edistää lasten oikeuksien täytäntöönpanoa.

MLL nostaa esille, että lapsen oikeuksien sopimuksen kokoava ja läpileikkaava hyvinvointia koskeva 6 artikla velvoittaa sopimusvaltioita varmistamaan lapsen oikeuden elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Lapsen kehitys tulee lapsen oikeuksien komitean mukaan tulkita laajasti, ei vain fyysisenä kehityksenä vaan myös henkisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. MLL korostaa, että kehittymisessä ei siis ole kyse vain lapsen kehityksen varmistamisesta kohti aikuisuutta vaan myös parhaiden mahdollisten olosuhteiden järjestämisestä lapsen nykyistä elämää varten. Tästäkin syystä päätösten arvioiminen aina yksilöllisesti lapsen edun kannalta on välttämätöntä myös lapsen omaisuuden suojaamisessa.

Alaikäisten edunvalvonnassa on tullut esiin useita erilaisia epäkohtia, jotka kaipaavat sekä lainsäädännöllisiä muutoksia että lainsäädännön toimeenpanon tehostamista. Lisäksi viranomaisvalvonta on osoittautunut alaikäisten osalta hitaaksi ja painottunut jälkikäteisyteen. Vaikka järjestelmä pystyy paljastamaan väärinkäytöksiä, se ei pysty kuitenkaan tehokkaasti ennaltaehkäisemään niitä. Sellaisia väärinkäytöksiä, joissa lapsen lähes koko varallisuus käytettäisiin lyhyessä ajassa johonkin muuhun kuin lapsen kuluihin, voitaisiin paremmin ehkäistä ennakkollisella valvonnalla (esimerkiksi sulku-/estotilillä tai vastaavalla, kunnes holhousviranomainen on hyväksynyt varainhoitosuunnitelman). MLL pitää asian selvittämistä tärkeänä lapsen oikeussuojan parantamisen kannalta.

MLL pitää tärkeänä, että koska holhousviranomaisten lupa-/valvontakäytännöt alaikäisten osalta ovat osoittautuneet hyvin vaihteleviksi ja niiden ennakoitavuus on heikkoa, asiaan tulisi holhoustoimilain jatkovalmistelussa kiinnittää laaja-alaisemmin huomiota. Tilanteiden epäselvyys ja

tulkinnanvaraisuus on voinut johtaa epäyhdenvertaisiin viranomaisten toimintatapoihin, mikä on saattanut asettaa perheet kohtuuttomiin tilanteisiin.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Ks. lausunnon edellinen kohta.

Helsingissä 25.2.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja

Kirsi Pollari, erityisasiantuntija

Pollari Kirsi
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry